

NYELVI TUDAT — HONPOLGÁRI ÖNTUDAT

Múltból jövőnk s jövő felé tekintünk: e koordináta-rendszerben a jelen életünket alapjaiban meghatározó tényezők összessége adja azt a bonyolult, sokismeretlenes egyenletet, amellyel létünk felfelé ívelő parabola-szakasza matematikai pontossággal kiszámítható, megszerkeszthető, világosan előrelátható.

Hisszük és valljuk, hogy mai életünknek ezen a pontján, kommunista való-ságteremtésünk jelenlegi szakaszában csakis összes anyagi és szellemi erőforrásaink együttes kiaknázásával szavatolhatjuk fejlődésünk ívének töretlenségét; csak a társadalom — és a társadalomban élő ember — szolgálatába állított anyagi és tudati erők állandó gyarapítása, csiszolása révén fordíthatjuk le a múltból hozott merész álmok képét — éppen jelenkori gyümölcsöző tevékenységünk fáradhatatlan jobbitásával — a jövőben felsejlő valóság nyelvére.

Anyag és tudat kölcsönös meghatározottsága (az előbbi elsődlegességének alapján), szétszakíthatatlan kettős-egysége — ez éltető filozófiánk egyik sarktétele. S bizonyíthatjuk-e jobban hűségünket a marxi—lenini bölcelethez, mint hogy történelmi menetünk minden korszakában, a társadalmi élet valamennyi területén e sarktételelről meg nem feledkezve, anyagi lét és tudatvilág helyes összhangjára törek-szünk? Tehetnénk-e mást, ha tudjuk azt, hogy bármelyik oldal lemaradása, kul-logása a másik mögött feltétlenül döcögővé tenné előrehaladásunkat, lassítaná lép-teink fokozódó gyorsulását? A kérdésekből természetes módon következő nemleges válasszal éppen derülátó igenlésünket fejezhetjük ki ama korkövetelményeket szem előtt tartó pártpolitika iránt, amely társadalmi létezésünk két oldalának szinkrón fejlődése érdekében az ideológiai-művelődési gyarapodásra, a honpolgári-erkölcsi nevelés alapvető kérdéseinek előtérbe helyezésére, vagyis tudati önmegvalósulásunk tökéletesítésére ösztönöz mindnyájunkat.

Az emberi tudatban bekövetkezendő forradalmi változás, a szocialista szel-lemi emelkedés egyik újabb lépcsőfokára kell fellépnünk: íme pártunk célkitűzése. Ez elsősorban azt jelenti, hogy a gondolati szféránkban észlelhető lemaradásokat kell behoznunk, erkölcsi világlátásunk prizmájának törésszögét kell helyesebbre csi-szolnunk. Egy lépéssel valahol lemaradtunk anyagi valóságunk fejlődésének roha-mos ütemében, ez a valóság „elhúzott mellettünk“, s most agysejtjeinket és szívün-ket a megkívánt sebesség-kiegyenlítésre kell ráhangolnunk. Ki-kí tudhatja, hogy az útmutatások szellemében miképpen kell eljárnia a maga szakterületén. Politikus, oktató, költő, szobrász, zeneszerző a saját anyagát — a szót, agyagot, zenei han-got — segítségül hívva tarthatja a célt hamarosan elérhetőnek. Mert nem az anyag természetén, fizikai jellemzőin múlik, hogy még inkább a köz javára fordítsuk a benne rejlő és felszínre hozható értékeket.

Mit tehet a legelvontabb anyag — a szó — embere? A szó embere mint politikus, szónok, köziró, aki számára a nyelv elsődlegesen mozgósító, közvetlen anyagi erő-segédlet, s mint költő, prózairó, aki a nyelv közvetett (de semmiképpen sem másodlagos jelentőségű!), művészi üzenetet hordozó jellegét használja fel azonos cél elérésére: valamennyien éppen e munkaeszköz alkalmasabbá tételével, felhasználása hogyan-jának ésszerűsítésével tehetnek eleget legidőszerűbb feladatuknak. Nem téveszthetjük szem elől, hogy az írott szó művészeinek munkája esetében az ábrázolt valóság-részlet lényegi megláttatása a döntő, de sohasem volt közömbös az a mód és eszköz, amellyel ezt a valóság-részletet az olvasó számára szellemileg-érzelmileg hozzáférhetővé, befogadhatóvá tették.

A nyelv mint az emberközi megértés eszköze tehát újra a közérdeklődés homlokterébe kerül, hiszen gondolkodás és nyelv, írás és nyelv, tudatalakulás és nyelv kettős-kapcsolásai révén ismételten rádöbentünk fontosságára. Gondolkodás és nyelv külső és belső világunk birtokbavételének külön-külön el nem választható eszközlői, s viszonyuk, kölcsönös feltételezettségük, egymás fejlődését előmozdító hatásuk tudatában világossá válik az a felbecsülhetetlen szerep, amelyet a nyelv gazdagítása az emberi gondolkodás gazdagításában, pallérozásában betölt. Talán nem igényel különösebb magyarázatot, hogy a választékosabb, sokszínűbb, árnyaltabb nyelvhasználat miként teszi gondolatainkat is sokrétűbbekké, árnyalatokban gazdagabbakká. Az összefüggés kétségtelen, s ha a Korunk jelen száma a nyelvművelés történetét és mai gyakorlatát helyezi mérlegre, akkor éppen a figyelem ismételt felhívása, a tudatosítás és a még elvégzendő feladatok körvonalainak a megrajzolása lebeg célként a szemünk előtt.

Nyelvi öntudatra ébredésünket a távoli múltban kell keresnünk, a gesta- és krónikaírók, az első glossza-jegyzők ma már néhol sután, a XX. századi fülnek kezdetlegesen hangzó első szavaiban, mondataiban. Ők voltak az úttörők, akik a latinnyelvűség nyomasztó egyeduralma idején előbb megsejtették, majd tudva tudták, hogy a közlendő mondanivaló csakis a nagy többség számára hozzáférhető nyelven, vagyis anyanyelven érhet el azokhoz, akik számára megfogalmazták. Ám a múltból jelenünk felé közelítve azt észlelhetjük, hogy ugyanez a szándék vonul végig nyelvünk és irodalmunk fejlődésének minden szakaszán, akár a távoli Balassi Bálint szép magyar költői igéit, akár Kazinczyék nyelvtisztító mozgalmát, akár a Nyugat-nemzedék immár eszázadi modern anyanyelv-szépítő és -gazdagító munkálkodását tekintjük. A néphez lehajoló és a nép szókincstárából merítő írók egyszerűsmind biztos tartóoszlopai voltak az irodalom boltozatának. A forrás éltető vize adott nekik erőt, ehhez mindig vissza-visszatérve szakadatlan megújulásuk, önfel-frissülésük eredőjéhez jutottak. Igazolása ennek irodalmunk sok évszázados története, igazolása a számtalan életmű, amely korokon és stíluseszmény-váltásokon túl a ma embere számára is átmentette üzenetét. Olvassuk el Balassi verseit, majd Csokonait, Petőfit, Aranyt, Móriczot, Kosztolányit (még hány példát említhetnénk!), és szavaikból kiérezzük annak a tiszta forrásvíznek semmihez sem hasonlítható, mostanig-frissítő ízét. De a legmaibb jelenben is van mit ízlelgetnünk. S ha csupán Illyés Gyula, Juhász Ferenc vagy a mi Sütő Andrásunk és Páskándi Gézánk nevét emlíjtük, ezt azért tesszük, mert a név-sorolások amúgy is mindig tökéletlenek, ki nem teljesíthetők maradnak.

Nagy hiba lenne azonban az anyanyelv művelésének, csinosításának feladatát csak a szépírókra hárítanunk. A feladat mindannyiunké, akik ezen a nyelven gondolkodunk és beszélünk, s szavaival naponta élve jövőnk sorsának letéteményesei vagyunk. Fokozottabban vonatkozik ez az oktatók-nevelők népes taborára, azokra, akik óvodától érettségi vizsgáig, majd az egyetemi előadótermekben köteles órei

a nyelv tisztaságának, homálytalan fényének. És vonatkozik mindazokra, akik a napi életben közfeladataik teljesítése közben emberek sokaságával jutnak kapcsolatba, tehát követendő példaként tekinthetik őket. Ide sorolhatjuk a műszaki vezetőt éppúgy, mint az üzletfelelőst, a rádióbemondót csakúgy, mint a néptanácsi vagy postai tisztviselőt. Végso soron pedig kiterjeszhető ez a feladat mindenkire, aki anyanyelvét valóban az anyákat megillető fiúi szeretettel és gondnal övezi.

Arra is gondolnunk kell, hogy az anyanyelv ápolása nem jelenthet valamiféle önmagunkba fordulást, nyelvi „köldöknézést“, más népek nyelvének elhanyagolását. A hazai magyar nemzetiségű lakosság számára természetes szükséglet és igény a román nyelv elsajátítása, hiszen ezzel egyrészt sikeresebben állhatja meg helyét a mindennapi közös munkában, másrészt kifejező példáját nyújtja annak, hogy a párt nemzeti politikáján alapuló egyenlőségi elvet, ennek demokratikus lényegét fenntartás nélkül helyesli. De nem szabad elzárkóznunk más nyelvek megtanulása előtt sem, mert a műszaki-tudományos-művelődési forradalom hétférföldes léptekkel viszi előre jelenkori világunkat, s egy-egy munkahelyen már szinte lehetetlenné vált az eredményes tevékenység bizonyos idegen nyelvek ismerete nélkül. Igaza van tehát annak a régi mondásnak, amely szerint „annyi ember vagy, ahány nyelvet ismersz“.

Tudatalakulás és anyanyelv-művelés egymásba fonódó kérdéseiről szoltunk. Az összefüggések feltárása teheti nyilvánvalóvá mindenki számára, hogy a Román Kommunista Párt politikájának fényében nemcsak jogunk, hanem határozott kötelességünk is saját anyanyelvünk ápolásával törődnünk. Nemcsak múltunknak és mai magunknak, nemcsak nemzetiségünknek tartozunk ezzel, hanem szocialista hazánk egészének, honfitársainkkal együtt alkotott családunk összességének is. Aki nyelvi tudat és honpolgári öntudat, ideológiai-művelődési önképzés, valamint anyanyelv-pallérozás között így látja a logikus kapcsolódást, az csakis a helyes útra léphet. Arra az útra, amelyet pártunk főtitkára már számtalan esetben, utóbb pedig Hargita megyei látogatása alkalmával mondott egyik beszédében így jelölt meg: „Az anyanyelven való szellemi tevékenység, oktatás, megnyilatkozás e feltételeinek megteremtése egyidejűleg az együttműködés és a közös harc, a közös barátság erősítését is jelenti, mivel — amint már nemegyszer mondtam — mindaz, amit e tájakon megvalósítottunk, a közös munka gyümölcse; a széthúzás csak a dolgozók ellenségeinek tett szolgálatot — és ha a kommunizmus győzelmét óhajtjuk Romániában, erősítenünk kell az egységet és a testvériséget közös harcunkban és munkánkban. Ez kommunista pártunk felhívása! Ezt a felhívást intézem mint a román nép fia, de ugyanakkor mint az összes — román, magyar, német — dolgozók, hazánk összes állampolgárainak fia is!“

Ma ez a romániai magyar nemzetiség egyetlen járható útja. Ezt követjük mi is, amikor a testvériség jeleit felmutatva a Korunk hasábjain a nyelvművelés tör-ténetébe és jelenébe nyújtunk bepillantást. Honpolgári kötelességünk és szívünk óhaja találkozik itt egy gyűjtőpontban. Szándék és eredményesség ugyanilyen ösz-szehajló találkoztatása volt a célunk, hogy az olvasóban továbbhullámzó gondola-tok elképzeléseinket igazolják.

RITOÓK JÁNOS